

התורה והמצוה

עלון בענייני מצוה הלכה מנהג ועיונים בעבודת ה'

עלון מס' 35

אלול ה'תשפ"ה

פרשת כי תבא

פרשת כי תבא

וְהָיָה כִּי-תָבֹא אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נַחֲלָה וַיְרַשְׁתָּהּ וַיִּשְׁבַּתְּ בָּהּ: וְלִקְחָתָּ מֵרֵאשִׁית | כָּל-פְּרֵי הָאָרֶץ
אֲשֶׁר תִּבְרֵא מֵאֶרֶץ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ וְשָׂמַתָּ בְּטֶגֶן אֶל-הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְשֶׁכֶן שְׁמוֹ שָׁם:

פרשתנו פותחת במצות הבאת ביכורים. על מצוה זו נצטוינו כבר בפרשת משפטים ובפרשת כי תשא, וכמו מצוות רבות אחרות נשנתה כאן שוב בספר משנה תורה, בצורה מפורטת יותר (וכפי שיבואר במאמר שבעמ' הבא).

בספר החינוך בפרשת משפטים, מצות הבאת ביכורים (מצוה צא) כתב: משרשי המצוה, כדי להעלות דבר השי"ת על ראש שמחתנו, ונזכר ונדע כי מאתו ברוך הוא יגיעו לנו כל הברכות בעולם. על כן נצטוינו להביא למשרתי ביתו ראשית הפרי המתבשל באילנות. ומתוך הזכירה וקבלת מלכותו והודאתנו לפניו, כי הפרות ויתר כל הטובה מאתו יבאו, נהיה ראויים לברכה ויתברכו פרוותינו. עכ"ל. קרוב לעניין זה כתב בפרשתנו על מצות קריאה על הביכורים (במצוה תרה):

משרשי המצוה. לפי שהאדם מעורר מחשבותיו ומציר בלבבו האמת בכח דברי פיו. על כן, בהיטיב אליו השם ברוך הוא ובברכו אותו ואת אדמתו לעשות פרות וזכה להביאם לבית אהינו ראוי לו לעורר לבו בדברי פיהו ולחשב כי הכל הגיע אליו מאת אדון העולם. ויספר חסדיו יתברך עלינו ועל כל עם ישראל דרך כלל. ועל כן, מתחיל בענין יעקב אבינו ... וענין עבודת המצריים בנו, והצילנו הוא ברוך הוא מידם. ואחר השבח מבקש מלפניו להתמיד הברכה עליו, ומתוך התעוררות נפשו בשבח השם ובטובו וזכה ומתברכת אותו.

כפי שכתבתי בעלון פרשת ראה, עשרת הדברות שבפרשת ואתחנן הן כמו כותרת למצוות שעד סמוך למעמד ברכות וקלות שבפרשתנו, מצוות שרשיהן בעשרת הדברות. אפשר לומר שמצות הבאת ביכורים קשורה גם ללא תחמוד, הדבר האחרון. על ידי שמעורר בקרבו את ההרגשה כי 'מאתו הכל יתברך' והכל הגיע אליו מאת אדון העולם, כבר לא ירצה כל כך לחמוד את של חברו.

לדקדק ולהזהר בלשון התפילה. עניין נוסף שמעורר כאן החינוך: מדיני המצוה. מה שאמרו וזכרונם לברכה ... שיש מביאין ואינן קורין, ואלו הן: האשה והטומטום והאנדרוגינס, לפי שכל אלו אינן יכולין לומר מן האדמה אשר נתת לי, כי הארץ לא נתחלקה אלא לזכרים ודאין. ... ומן הענין הזה יש לנו ללמד בתפלותינו ותחנונינו לפני השם ברוך הוא **לדקדק מאד ולהזהר בלשון**, שלא לומר דבר לפני השם כי אם בדקדוק גדול. וזכר זה בני ושמרהו.

והנה, אנשי כנסת הגדולה תקנו לנו את התפילה. ברוב הדברים תקנו רק את ענין הברכה וכד' ולא את נוסח התפילה, אך בדברים מסויימים תקנו גם את הנוסח עצמו. אלא שנוסח התפילה מוכרח היה לעבור שינויים מסויימים כאשר לא התאים לאותו זמן. למשל: לאחר חרבן בית המקדש, שינו כמה פרטים בתפילה כדי שיתאימו למציאות של הזמן הזה. וכן בעז"ה כשנזכה לראות בבנינו במהרה בימינו, ודאי שנשנה בכל מקום את הנוסחאות המתאימות לזמן החרבן, ונתאימן לזמן בו המקדש בנוי ויש בו עבודה (לא אכנס כאן לדיון בפרטים כיצד יבנה ומה יקרה לפני ואחרי מעשה הבנייה).

לענייננו, זמן רב אחרי שחברו לנו את נוסח התפילה העיקרית חוברו עוד פיוטים ובקשות ועוד. בדברים אלה ודאי לא היתה הקפדה על הנוסח הקבוע וכו'. פיוטים רבים חוברו בזמנים ובמקומות מסויימים בהם היתה מציאות מסויימת, שב"ה איננו נמצאים בה כיום. משום מה, בחוגים מסויימים נזהרים מאד שלא לשנות את הנוסח וכו', ומגיבים בחריפות על כל נסיון כזה. לא אחת שאלתי כל מיני חברים מאותם חוגים מה היפורש המילולי של הנוסח אותו הוא אומר. מעולם לא קבלתי תשובה ברורה. רק התחמקויות בסגנון של "כך תקנו לנו, ואסור לשנות". נו, אבל מה הפירוש של המילים אותן אתה אומר לפני הקב"ה?

אגב, יש גם דברים שאינם שייכים למציאות שונה, אלא שהפייטן שחבר את הפיוט היה רגיל לאמרו בזמן מסויים, אך יש שהעבירוהו לזמן אחר. למשל: פיוטי סליחות. התייחסתי לעניין בעלון החדשי, ואכתוב כאן בקצרה: הזמן המובחר לאמירת הסליחות הוא סוף אשמורת השלישית, דהיינו סמוך לעלות השחר. מסיבה זו בפיוטי הסליחות ניתן למצא פעמים רבות לשונות של לילה ולשונות של יום. אגב, עד תקופה מאוחרת נהגו לבחור בכל שנה אלו סליחות לומר באותה שנה (וכך אנו עושים בקהלתנו), ולפעמים היו בוחרים תוך כדי הסליחות האם לומר פיוט השייך ללילה או פיוט השייך ליום, כי ברוב הפעמים עלה השחר באמצע זמן אמירת הסליחות. משום מה, רבים מצליחים לקבל רגשית את הטענה הזו לגבי הפזמון 'במוצאי מנוחה', ויש מהם **המקפידים** לאמרו דווקא בלילה (בעלון החדשי הבאתי שלא מצינו כל מקור קדום להנהגה כזו, והיא היפך התקנה של מייסדי מנהג ההשכמה לסליחות), אך אלה האומרים סליחות לאחר עלות השחר, כן משנים את הנוסח.

הראיתי פעם ליהודי מסויים רשימה של פרטים שיש לשנות בסליחות אם אומרים אותן לאחר עלות השחר (ויש גם דברים שצריכים לשנות אלה האומרים סליחות בחצות הלילה). הוא שאל אם יש לי מקור לשינויים הללו, וממש הזדעזע כיצד אני מעז על דעת עצמי לשנות. על כמה פיוטים אמרתי לו שהוא הרי כלל אינו נוהג לאמרם, מה -לפי דעתו- הבעיה אם כן לאמרם, אך בשינוי כמה תיבות? התשובה שקבלתי: עדיף לא לומר מאשר לומר ולשנות את הנוסח.

כמובן שלהיות דובר שקרים לפני המקום חלילה, חמור הרבה יותר מלשנות נוסח של חיבור שאפילו מחברו לא אסר לשנות.

סדר המשנה במסכת ביכורים

מצות הבאת ביכורים נכתבה בפרשת משפטים (סדר יז, פס' כו) ובפרשת כי תשא (סדר כה, פס' ע) בחצי פס': **רְאשִׁית בְּכֹרֶיךָ אֶדְמָתְךָ תָּבִיא בַּיּוֹם הַהוּא**. פעם שניה נכתבה בפרשת קרח (סדר טז, פס' כו) **בְּכֹרֶיךָ כָּל-אֲשֶׁר בְּאֶרְצְכֶם אֲשֶׁר-יָבִיאוּ לָיִךְ לָךְ יִהְיֶה כָּל-טָהוֹר בְּבֵיתְךָ יֶאֱכְלֶנּוּ**: אפשר לומר שכאן מפרש מה יעשו עם הביכורים אותם יביאו לבית ה' (הפסוקים שבחומש שמות ובחומש דברים שייכים לפרשה בה נכתבו). בפרשתנו שבספר משנה תורה שנאמרה סמוך לכניסה לארץ, נשנית שוב מצות הבאת הביכורים בפירוט נרחב של כל סדר המעמד. כתבת כבר כי ספר משנה תורה הוא במובן מסויים כעין 'משנה' בה נשנות חלק מהמצוות בתוספת הלכות מסויימות. בספר **מבוא המשנה** הביא את שכתב אחד מחכמי אומות העולם - שהיה חי בזמן שאחר החרבן - שליהודים יש ארבעה חיבורים של משנה, והראשון שבהם הוא חומש משנה תורה.

כעת נגש לתורה **שבעל פה. משניות מסכת ביכורים**. מספר נקודות במסכת: עמדתי בכמה מקומות על כך שהמשניות נשנו באופן המקל על הזכרון. בעלון פרשת חוקת (עלון מס' 23) ציינתי כי במסכתות מסויימות ההלכות מובאות תוך כדי סיפור דברים ותיאור מדוייק של התפאורה. ההסבר לכך: סדר היום הרגיל בכל יום ובכל זמן, ידוע לכל הרגיל להתפלל ולקיים מצוות. במסכתות העוסקות במצוות הנהוגות רק בזמן שביהמ"ק קיים, רצו חכמי המשנה להכניס את הלומד לאווירה אותה עדיין לא מכיר. כך גם במסכת תמיד למשל. גם מסכת יומא שנויה בצורה מפורטת מאד, מהסיבה הזו (בהקדמתי למסכת יומא ציינתי כי חלק מנוסח המשנה שבידנו, הועתק מסדרי עבודה שונים).

הפרק הראשון במסכת עוסק בעיקר במקרא בכורים, ואגב כך גם לימוד ודיוק בפסוקים בהם מדובר על מצווה זו. **הפרק השני** מחולק לשני חלקים: **חלק א'**. ד' משניות ראשונות עוסקות בדינים של תרומה בכורים ומעשר, עם עריכת השוואות ביניהם. המשנה החמישית עוסקת בתרומת מעשר, עם השוואתו לתרומה ולביכורים.

לפרק זה מבנה מיוחד: **א**. כל אחת מג' משניות ראשונות, מסיימת ב'כותרת' בה פתחה (למשנה הראשונה כותרת בפני עצמה, כי אין דרך לפתוח כך פרק). **ב**. יש שרשור בין משנה למשנה. כל משנה פותחת בערך במילים בה הסתיימה המשנה שלפניה. כאן ניכרת היטב כוונת רבי עם חכמי המשנה שסדרה בצורה הקלה לזכרון. והנה, המשנה הרביעית פותחת כמו שלש המשניות שלפניה, אך אינה חותמת כפתיחתה כמו המשניות הקודמות לה. נראה לי שההסבר לכך פשוט: משנה ד' פותחת 'ויש בכורים מה שאין כן בתרומה ובמעשר', ומשנה ד' בנויה בסגנון שונה 'תרומת מעשר שוה לביכורים...'. ממילא כאן כבר נפסק הרצף. יתירה מזאת, אם היה חותם את משנה ד' 'הרי אלו ... משא"כ בתרומה ובמעשר' (כמו המשניות שלפניה), היה זה מטעה כיוון שמשנה ה' מתחילה במילים דומות מאד, אך שונות לגמרי: **תרומת מעשר**.

חלק ב'. עד סוף הפרק כל המשניות מדברות בעניינים שאינם קשורים לביכורים, ולא נשנו כאן אלא לשם שינון (מפני שהן דומות למשניות האחרונות שנשנו כאן ובפרט למשנה ה' (ואגב, כך יש לבאר כל מקום שמצינו כעין זה במשנה)).

הפרק השלישי עוסק בסדר הבאת הביכורים. כפי שכתבתי, חכמי המשנה מציגים לנו כאן את כל הסדר ואפילו את התפאורה שמסביב. זאת כדי להכניס את הלומד לאווירה אותה אינו מכיר כעת כשבית המקדש עדיין בחרבנו. נקח לדוגמא את לשון המשנה ולמשכים היה הממנה אומר: **קָיְמוּ וְנַעֲלֶה צִיּוֹן אֶל-יְיָ אֱלֹהֵינוּ**. ודאי שאין כל חיוב שיאמר דווקא לשון הפס' הזה. יתכן שפעמים רבות השכימו כולם ומיד רצו להמשיך בדרכם, ולא נצרך הממונה לזרזם כלל. אך כפי שביארתי, העניין הוא להכניס את הלומד לאווירה. במשניות ג' וד' מתואר ממש הסדר מההליכה ועד הבאת הביכורים. בשתי המשניות הללו יש שרשור ממש ('...עד שמגיעים קרוב לירושלים. הגיעו קרוב לירושלים... עד שמגיעין להר הבית. הגיעו להר הבית...'). גם כאן נשנה כן לתועלת הזכרון.

שלישים יום קודם יום החג

אנו עומדים כעת בתוך שלישים יום קודם לחג הסכות-חג האסיף, החג השמח ביותר מכל שלשת הרגלים. האסיף הוא הטעם העיקרי לריבוי השמחה, כמבואר במקורותינו. השמחה מתבטאת בנטילת ארבעת המינים 'הגדלים על כל מים'. עיקר השמחה, בבית המקדש. כל עניין של רגלים הוא בבית המקדש. הזכרתי כבר בעבר כי קרבת א'הים שבחג הסכות גדולה יותר מכל קרבה אחרת. את חג הסכות חוגגים בבית המקדש בעיקר באכילה ושתייה. המלך מזמין אותנו לאכול אתו על שלחנו במשך שבעת ימי החג.

גם כעת שבעוה"ר אין לנו בית המקדש, אנו מקיימים את מצוות נטילת לולב (יום אחד מדאורייתא ועוד חמשה או ששה ימים מדרבנן). עניין ארבעת המינים הגדלים על כל מים שייך לחג האסיף. כל עניין שלשת הרגלים (אביב, קציר ואסיף) שייך רק בארץ ישראל, וממילא רק במינים של ארץ ישראל. יש העושים עיקר ממה שאינו אפילו טפל. סוחרים שונים מתפארים בתוצרת חוץ שיש עליה "מסורת" (שוב משתמשים במושג מסורת כדי לבטל מצוות), ומוציאים לעז על יבול ארץ ישראל.

הלל והשמחה שמונה. שמחת חג הסכות היא שבעה ימים. כל אחד משבעת הימים נחשבת יו"ט בפני עצמו, כי חלוקים בקרבנותיהם. בכל שבעת ימי החג יש מצוה לשמוח. שמיני עצרת הוא תשלומים לשבעת ימי החג, חיוב השמחה בו התרבה מדרשה. הקרבנות שמביאים בו הם פחות משאר החגים (אף פחות מ"ח), פר אחד איל אחד, כמו בר"ה וביוה"כ. גם כאן צריך לדעת את העיקר והטפל (הושענא רבא, אף שמרבים בו בתפלה, עדיין חיוב השמחה בו גדול מחיוב השמחה בשמיני עצרת).

בסכות תשבו. זו המצוה עליה אנו מצווים בכל רגע ורגע בחג הסכות, בו הסוכה היא הבית שלנו. יתכן שהיו מגדולי ישראל שנהגו הנהגות מסויימות ולא דברו דברים בטלים בימי החג הקדוש הזה. אך ודאי שאין זו הנהגה להמון העם. הסוכה היא ביתנו, ובכל רגע ורגע שאנו יושבים בה אנו מקיימים מצוה. אין כל טעם להמנע ממצות סוכה כי כרגע חפץ לשוחח בדברים בטלים, או כי יש לו כעת ספק לגבי ברכת 'לישב בסכה'.

ויהי רצון שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ושם נביא ביכורי ארצנו הקדושה ונעלה ונראה בשלש פעמי רגלנו

להערות והארות בענייני העלון: **יחזנת נוימן** קצת החשן 9/6 מודיעין עילית. 0527167567. דוא"ל: yn0527167567@gmail.com

ניתן לתרום (גם הנצחות לע"נ, להצלחת, וכד') בעמדות נדרים פלוס: 'עדת יראים-אושטרייך' לשונות 'תרומות עבור קונטרסים וחיבורים'

זמני התפלות בקהלתנו ק"ק עדת יראים-אושטרייך מודיעין עילית (נתיבות המשפט 111 ב')

פרשת כי תבא: מנחה בחול: 6:40. מנחה עש"ק ובשב"ק: 6:00. שחרית בשב"ק (קבוע): 8:30. ערבית מוצש"ק: 7:15.

פרשת נצבים: מנחה בחול: 6:30. מנחה עש"ק ובשב"ק: 5:50. ערבית מוצש"ק: 7:05.

יבנה המקדש: כי תבא: כהונה: חפה. לוי: שובאל. שיר: ה. ואז ישיר. נצבים: כהונה: ישבאב. לוי: מתתיהו. שיר: ז. ומי כמכה.

ראש השנה: מנחה עיר"ט ובב' ימים טובים: 5:55. שחרית: 5:35. ערבית ליל ב' ובמוצ"ט: 6:55

אזכרה נעימה ושמחה * תפילות בקצב סביר וללא אריכות מיותרת (סיום תפלת מוסף: 9:45-10:00) * אמירת הפיוטים כמנהג הקדום, עם דברי מבוא קצרים לפניהם * התקיעות וסדרן כמסורת הקדומה * זכר לסעודת קידוש החדש * ממתקים לילדים (לאחר התפלות) * ועוד